Název práce: Harmonie spravedlnosti
Jméno autora: Michal Sýkora
Datum narození: 12.1. 1993 – 17 let
Kategorie: II. kategorie literární soutěže (student čtyřletého gymnázia – 2. ročník)
Adresa autora: Lužná
Komenského 117
270 51
E-mail autora: sygy.2000@seznam.cz
Adresa školy: Gymnázium J.A.Komenského
Komenského nám. 209
271 80 Nové Strašecí
E-mail školy: gymn.novstra@iol.cz
Vedoucí pedagog: Mgr. Iva Dvořáková

Harmonie spravedlnosti

Michal Sýkora

„Životu není třeba hledět do tváře. Stačí ho jen chtít.“

Erich Maria Remarque

Předmluva

Pro srovnání a pozdější třídění informací, dnes mi je čtyřicet let. V roce 1939 mi bylo 15 let. Jak si každý může spočítat, píše se rok 1964. Ale to není pro náš účel příliš podstatné.

V určitém věku po sobě chce každý něco zanechat, nějakou zprávu. Já jsem se rozhodl zanechat zprávu o svém otci. Devatenáct let po jeho návratu z koncentračního tábora jsem nalezl zápisky objasňující mnohé z jeho chování po návratu. Těžko jsme ho mohli po návratu pochopit. První věta z deníku sepsaném po návratu domů zněla: „Nikdo mi nevěří a nikdo nedokáže pochopit, proto se to pokusím napsat.“ Část záznamů, které jsem objevil, jsou úryvky, spíše útržky, přiložené k deníku, psané přímo v lágrech, kterými otec prošel. Text, které zde budete číst, jsou tedy spisy mého otce. Nikdy je nikomu neukázal, nikdo nevěděl, že něco podobného existuje. Jen díky náhodě se s nimi můžete seznámit.

Můj otec byl novinář, člověk, přítel mnoha lidí, byl i mým nejlepším přítelem. Bydleli jsme v Plzni, v Dřevěné ulici v rozlehlém bytě. Stačila chvíle chůze a dostali jsme se k řece, za přibližně stejnou dobu jsme došli na plzeňské náměstí. Obě místa jsem miloval, stejně jako můj otec. Pamatuji se na ty zdánlivě nekonečné idylické procházky. Na rodinu se u nás dbalo, společně jsme snídali a vůbec všechna jídla, pokud to bylo možné, byla společná, nejvíce se dbalo na víkendové obědy. Nikomu z nás to nebylo na obtíž. Idyla bez mráčku, když není na nebi mráček, těžko předvídat bouři. Pojďme se tedy seznámit s otcovými zápisky.

Zatčení

Nikdo nemůže uvěřit tomu, co jsem zažil a ani pochopit hrůzy, kterými jsem prošel, které jsem viděl ve dne, jenž mne budily a stále ještě budí ve snech. Pokusím se je tedy popsat. Nejspíš je nikdy nedokáži uveřejnit. Píši je pro svůj vlastní klid a potřebu zúčtovat s historií jedné etapy . Začnu popisem svého zatčení, pokud budu mít pocit, že je má práce k něčemu dobrá, budu pokračovat ve zpovědi i dále.

*

Obyčejný den, který měl proběhnout ve stejném stereotypu jako většina pracovních dnů, které jeví pouze malé známky překvapení. Ráno po tradiční snídani, na které se, stejně tak jako na večeři a víkendových obědech, u nás tak lpí, jsem si přečetl noviny a nasedl na své, už viditelně oprýskané kolo, jehož každý šrám mi něco připomínal, povětšinou menší kolizi, či půjčku kola neopatrnému synovi.

Do redakce jsem dorazil jako obvykle. „Dobré ráno, paní Zdeno,“pozdravil jsem naši vrátnou.

„Dobré ráno, Pane Krátký,“ prohodila jen tak mimochodem. Byla podivně nervózní, roztržitá, ani se na mě nepodívala. „Stihl jste to tak akorát, koukejte, venku už začíná kapat,“ pronesla lehce nepřítomným hlasem. A opravdu na skleněných dveřích uvízlo několik, prozatím osamocených, dešťových kapek. „Máte návštěvu,“ vyhrkla, prohlížejíc mě, jak si sundávám kabát a věším ho na ušatý věšák z tmavého dřeva. „Ano, jsou to oni,“ zašeptala se sklopeným zrakem. Zadíval jsem se na ni pohledem nejvyššího znepokojení, ona se mnou už nenavázala oční kontakt.

Bez jediného slova jsem třesoucí se rukou pověsil kabát, z hlavy sňal klobouk elegantním gestem, v té chvíli úplně bezděčným. Natáhl jsem ruku po mosazné klice, prsty se chvěly, promnul jsem je stiskem druhé ruky, třes se zastavil, rozhodně jsem nechtěl vypadat nervózně. Poručit srdci ať nebuší je nadlidský úkol, nemůžeme rozlišovat hrdiny podle strachu, který dostanou. Hrdinství je udáváno něčím jiným, jak jsem později poznal.

Pevně jsem stiskl kliku a na ruce mi vystoupily žíly. Klika cvakla a já jsem vstoupil, tak jako každý den, tak stejně a přesto jinak, vstoupil jsem stereotypními dveřmi do okamžiku, který mění celý život, drásá ho na cáry. Následovaly chvíle z kterých si pamatuji každou vteřinu. Později jsem zažil mnoho dnů v zavřených tísnivých místnostech, plných hmatatelné tmy a cizích vzdechů. V těch chvílích jsem si stále přehrával okamžiky zatčení. Obrázky měnící můj život.

Znovu a znovu ten pocit kapek potu stékajících od krku po zádech, chvějící se chřípí nosu, v tu chvíli jediné věci, která mohla prozradit moji nervozitu a strach, natolik jsem byl soustředěný a odhodlaný nedat najevo slabost.

V místnosti stáli tři muži. Pouze jednoho jsem znal. Byl to bývalý učitel němčiny na základní škole. Jméno se mi nevybavilo. Neoblíbená to místní postava. Ostré obličejové rysy, pichlavé oči, tělo spíše menší, kostnaté. Druhý muž byl o poznání mohutnější. Jeho rozložitá ramena umocňovala můj tísnivý pocit. Výraz obličeje prozrazoval nedůvtipnost dotyčného. Třetí osoba byla z těch, na kterou se podíváte a prostým instinktem člověka si se znechucením odplivnete. Vychytralé oči, povýšené držení těla. Jak na něm uvízl můj zrak, podivným elegantním pohybem (věřil bych tomu, že si ho doma nacvičuje před zrcadlem) vytáhl odznak gestapa, lehce se ušklíbl. Jinak nehybná mimika, pohrdavý výraz v očích stále

týž. Pro mě jako jeho soka tolik zneklidňující. Těžkopádným pohybem vytáhl odznak i mohutnější z dvojice gestapáků.

„Herr Kratky?“ zeptal se menší muž s odznakem gestapa a nečekaje na odpověď, pokračoval dál, pro mě nesrozumitelnou němčinou, sem tam jsem pochytil pár slovíček. Když jsem domluvil učitel němčiny začal překládat: „Sedněte si ke svému stolu, tady je papír a tužka, (poté,co jsem se posadil, přede mne položil na stůl bílý list papíru a těžké černé plnící pero, a přece ne tak těžké jako moje srdce a teď i nohy, které hned jak jsem se posadil, vypověděly poslušnost a počaly se nekontrolovatelně třást) můžete napsat vzkaz rodině. Pojedete s námi. Jste zatčen.“

Věděl jsem co to znamená, měl jsem jasno o tom, co se děje s případy jako je ten můj. Můj dopis, či spíše vzkaz, byl velice strohý:

„Jsem v pořádku a jistě se brzy vrátím domů, dnes mě v kanceláři zastihlo gestapo a jsem zatčen.“

Myšlenky těkaly hlavou, nedokázal jsem vymyslet nic lepšího a nebo v mé situaci nic lepšího vymyslet nešlo? Ani jsem nechtěl psát nic osobního, věděl jsem, že vzkaz budou číst mí věznitelé.

Položil jsem plnící pero a zdvihl hlavu. Znovu přišly na řadu německé rozkazy. Bývalý učitel pečlivě překládal. Byl to Čech, s Němci neměl nic společného. Pouze využil své znalosti. Zaprodal se. Neposlouchal jsem dlouhou řeč. Na konci jsem se postavil. Hromotluk si stoupl po mé pravici, k levé ruce se postavil druhý, výřečnější muž s odznakem. Překladatel úslužně přiskočil ke dveřím a otevřel je, snažil jsem se věznitelům sebrat alespoň trochu jejich převahy a vykročil jsem jako první, dvěma rychlými kroky mě dohnali. Učitel zaklapl dveře a cupital za námi. Šel jsem mezi dvěma gestapáky, sevřen pomyslnými mlýnskými kameny. Šel jsem svou poslední uličkou normálního života a ani nevím, zda jsem si to uvědomoval. Šel jsem kolem vrátnice, nikdo tam neseděl. Poprvé se mi stalo, že procházím vrátnicí a nikdo tam nesedí.

Po skleněných dveřích se dál a dál tříštily dešťové kapky, gestapáci roztáhli dva černé deštníky. Nepršelo na mě, ale připadal jsem si ještě víc stísněně, už i nade mnou byla bariéra mezi mnou a světem. Učitel za námi stále cupital, za chvíli byl mokrý. Nevážili si ho o moc víc než mě. Z okapů stříkala voda obrovskými proudy, odvodňovací kanály byly přeplněné (nebo cokoliv jiného, sloveso nestíhaly ne příliš novodobé a nevíc nefunkční v tomto kontextu), svižným krokem jsme mířili k černému autu.

Výřečnější gestapák se ukázal zároveň jako řidič, silnější z mužů seděl se mnou na zadním sedadle (beztak jsem neměl myšlenky na vzepření se, či dokonce pokus o únik), učitel seděl na sedadle spolujezdce. Neuniklo mi, že za celou dobu, kterou jsem s touto roztodivnou trojicí strávil, se ani jeden z pracovníků gestapa na učitele ani úkosem nepodíval. Potřebovali ho, proč ho nevyužít, ale byl pro ně krysa, snad ještě větší než já. Hmyz,co může zradit každého. Už nebyl člověk, ztratil svou podstatu lidství. Někam patřit, to je ono, on patřil do prostoru mezi dvěma barikádami z ostnatých drátů a už se nemohl vyškrábat ani na jednu stranu. Kdyby se v něm někdy probudilo svědomí, zažil by muka, těžko říci, jestli srovnatelná s mými budoucími, ale on byl hmyz bez svědomí, bylo zbytečné přemýšlet o něm.

Déšť bubnoval na plechovou střechu auta. Odvážil jsem se rukou odmlžit zadýchané sklo. Míjeli jsme lipovou alej, v dešti tak pochmurnou, padající slzy kropí ve vrásčité kůře ztvrdlá srdce stromů. Kyselé kapky mění prach v bahno. Na cestě nejsou téměř žádní lidé. Připadá mi, že se rozprchli před autem, snad by to auto mělo jezdit svou vlastní katovskou uličkou, aby neděsila lidi... Ve skutečnosti byli všichni v práci či se schovali před deštěm, ale v mé hlavě se honily různé myšlenky. Nechal jsme je plynout, slzavé údolí za sklem, skleněný koridor, pro mě už cizího světa. Byl jsem pouhý pasažér, pasažér v koridoru , bez lidských pocitů, nezainteresován do okolního dění.

Výslechy

Vystoupil jsem z černého auta před budovou gestapa., déšť pomalu ustával, dokonce vysvitlo slunce, nebyl to symbol naděje. Těžké dubové dveře se zabouchly a gestapácký sluha se opět ujal své role. Dlouhé kroky po šedém linoleu, další dveře, mé vzpomínky rozkouskované do jednotlivých snímků, vybavuji si spíše detaily než celky. Spletitými chodbami jsme se dostali až do místnosti se strohým dřevěným stolem. Na něm stála kovová lampička a psací stroj.

Jednoduchým, rázným gestem jsem byl vyzván, abych se posadil na židli ke stolu. Výřečnější z gestapáků se posadil naproti mně, mohutnější se postavil ke dveřím, rozkročené nohy, zkřížené ruce na prsou. Gesta, která měla vězně zbavit posledních kapek odporu. Zbavit vězně všech sil. Ani ne kvůli výpovědi, úplné zlomení důstojnosti člověka, o to jim šlo. Překladatel stál po straně stolu. Uvítací řeč v němčině, hned po ní přišly dotazy. „Vaše jméno? Kde pracujete? Znáte tyto lidi? Opravdu je neznáte?“ Nehodlal jsem prozradit nic o lidech, kteří se mnou pracovali, i kdyby mi to mělo přitížit. „Oni tvrdí, že vás znají,“ pilně překládal učitel slova rozzuřeného gestapáka. Ne, určitě mě neprozradili, vím to, je to pouze léčka, přesvědčoval jsem sám sebe. Ale mohl jsem tím si být jistý? Ne, neprozradím je. „Opravdu neznáte ty muže?“ už doslova vřískal gestapák, mezitím se zvedl ze židle, ruce opřené o hranu stolu, hlavu co nejblíže mé hlavy. „Ne neznám tyto muže,“ odporoval jsem dále pevným hlasem.

Gestapák, který vedl výslech, povstal, vyštěkl na překladatele pár slov, ten rychlými kroky odešel z místnosti a zabouchl za sebou dveře. Vyslýchající se opět posadil za psací stroj a vypadal o mnoho klidněji. Vždy se na mě podíval s ironickým úšklebkem, položil mi otázku v němčině, které jsem vůbec nerozuměl, dlouhý vítězoslavný pohled (samozřejmě jeho), sklonil se ke svému stroji a dvěma prsty ťukal do stroje vlastní odpověď. (Jako pro novináře bylo pro mě zábavné sledovat někoho, kdo píše dvěma prsty a každé písmeno zvlášť složitě hledá).

Celá tato scéna trvalo něco málo do hodiny. Gestapák najednou prudce povstal, povstal jsem po jeho vzoru, rukou mi ukázal směrem ke dveřím. Šel jsem rozvážným krokem, byl jsem téměř u druhého z mužů, který strážil jediný východ z místnosti. Najednou koutkem oka zpozoruji, jak se ke mně blíží ohromná ruka. Ležím na zemi a držím si krvavý nos, přilétl kopanec do temene hlavy a další dva do břicha. „Stehen Sie auf!“ rozkřikl se menší z vyslýchajících. Pomalu jsem se začal zvedat, snažil jsem se vyškrábat po stěnách místnosti, konečně jsem stál, lehce jsem vrávoral. Facka na levou tvář, zachytil jsem se stěny, tentokrát jsem už neupadl. Menší muž otevřel dveře, mohutnější mě hrubým gestem vystrčil ven z místnosti.

Šedé linoleum mi ubíhalo pod nohama, šel jsem těžce, přerývaně jsem dýchal, z nosu mi tekla krev, šel jsem v předklonu, břicho mě neskutečně bolelo, zanechával jsem za sebou krvavou cestičku. Naproti nám se objevila trojice lidí, byla to stejná sestava jako jsme byli my. Jeden větší muž na první pohled s obrovitou silou, druhý menší s vychytralým výrazem a mezi nimi... Mezi nimi můj přítel a spolupracovník Pavel Baumann. Věděl jsem, že nesmím dát najevo, že se navzájem známe. Sklopil jsem hlavu a ani jsem se na něj nepodíval, držel jsem si rány na břiše, aby nebylo nápadné, že se od něj odvracím schválně. Cítil jsem jeho překvapený pohled. Ovšem z toho gestapo nic usoudit nemohlo, prostě se díval na zmláceného chlapa (čekalo ho to samé?). A možná je to ani nezajímalo, kdo ví, co si napsali místo mé výpovědi… Došli jsme k železným dveřím s malým okénkem (které šlo samozřejmě otevřít pouze zvenčí). Než větší z gestapáků odemkl dveře, přede dveřmi se začala zvětšovat loužička krve stále kapající z mého nosu (později jsem se od jednoho bachaře dověděl, že

celou krvavou stopu musel vytírat učitel-překladatel, gestapácká děvka), krev se řinula z mého nosu, zámek konečně zacvakal, těžké železné, nenamazané dveře zaskřípaly. Prudkým pohybem mě zezadu strčili do cely (jako bych tam byl nešel dobrovolně). Nečekal jsem to, upadl jsem na kolena, sklouzl se po nich a rozplácl se na všechny čtyři, jako zbitý pes, který si líže své rány schoulený do klubíčka.Temná místnost, světelný klín na podlaze vycházející z otevřených dveří se zmenšoval, mé zkroucené tělo se postupně zahalovalo do tmy, dozněl skřípot dveří, klíč opět cvaknul a konečně ticho. Ticho.

Věznění

Vedle dopisů, které jsem posílal z vězení, jsem objevil malé lístečky psané ve vězení nebo v pracovním táboře. Z vězení je spolu s dopisy vynesl jeden bachař, o kterém se později zmíním. Jsou na nich prchavé pocity, díky nimž se mi vše vybavuje. Snad vám dokážou přiblížit atmosféru míst, kde jsem přežíval, pocity, které jsem prožíval a myšlenky, jež se mi honily hlavou. Toto je jeden z těch lístků, popisující mé pocity po uvržení do cely.

*

Bezelstná tma
všudypřítomné nebezpečí
ve tmě je vše bezpečnější
v temných koutech si představuji příšery
ticho a tma – balzám na duši
spoléhaje se na svůj hmat se plazím po čtyřech
chladivé, opojné doteky stěn
na rukou mi zůstává vlhký sliz
-
Konečně je klid a já jsem ukryt pod přikrývkou nebezpečné tmy

*

V místnosti nastala úplná tma, nebyl zde jediný zdroj světla. Zůstal jsem ležet na studené podlaze. Jako první jsem začal zkoumat své rány, bolely, ale snad by neměly mít velké následky. Neodvážil jsem se zvednout, ale cítil jsem se lépe, než kdy jindy od té chvíle, co jsem vstoupil do kanceláře a byl jsem zatčen. Bylo zde ticho, klid, ale tma tak neprostupná, že jsem neviděl vůbec nic, snad si později oči přivyknou. Neznal jsem půdorys cely. Ani jsem nevěděl, zda jsem zde sám. Jsem tu sám? V temných koutech vždy číhá nebezpečí, přesto jsem se cítil volný. Poprvé jsem si mohl přehrát v hlavě všechny výjevy dnešního dne. Užíval jsem si klid, ale oči mi těkaly okolo, čekajíc náhlý útok z temnoty.

Kdyby zde v cele někdo byl, přece by se ozval. Ale co když spí? Nebo je bezvědomí? Hlavou mi probíhaly různé myšlenky. Odhodlal jsem se pohnout, byl to zvláštní pocit, nevědět kde začíná a končí místnost, opatrně jsem šátral před sebe. Plazil jsem se po kolenou s napřaženou paží, konečně jsem nahmatal studenou stěnu, byla o poznání studenější než podlaha, bylo příjemné se o ní chladit. Postupoval jsem dál podél stěny, bál jsem se, že narazím na nějakou překážku, že někde v koutě někdo leží, stěna se zdála vlhčí a vlhčí, na ruce mi zůstal vlhký sliz, otřel jsem ho o kalhoty. Opřel jsem se zády o stěnu cely a už nevím nic. Nejspíš jsem hned usnul.

Probuzení do černé tmy, do časového vzduchoprázdna. Ráno či noc, ztratil jsem pojem o čase. Asi jsem moc dlouho nespal, únava mě znovu zmáhala. Z civění do tmy mě začaly pálit oči. Vzbudil jsem se s čelem přitisknutým na kolena a teď mě bolel krk, nesnáším ten pocit. Pokusil jsem se v roztěkané mysli utřídit myšlenky. Seděl jsem v temné místnosti. Co se se mnou bude dít? Dříve či později musí někdo přijít, přemýšlel jsem. Musí mi přinést jídlo. Nebo ne? A jak dlouho čekání potrvá? Uvědomil jsem si, že se mi hlady svírá žaludek a v hrdle mám dráždivé sucho. Počal jsem se ošívat po celém těle, začal jsme se potit, svědilo

mě celé tělo od konečků prstů až po temeno hlavy, neustále jsem házel končetinami, protahoval je a cítil strašný neklid. Tmavé prostředí na mě doléhalo, v cele už byl vydýchaný vzduch, potil jsem se a celý jsem se v zajetí zvířecích pudů otíral o chladivé stěny místnosti. Chodil jsem dokola okolo cely jak rozzuřené zvíře.

Konečně se otevřelo okýnko, už jsem musel být zavřený spoustu hodin. Dveře se otevíraly se stejným skřípotem jako předtím, proužek světla mě oslňoval, zakryl jsme si oči, seděl jsme na podlaze a posunul se přibližně o dva kroky dál ode dveří. „Snídaně," to byla jediná slova, která dotyčný vypustil z úst, viděl jsem pouze siluetu ozářenou světlem, nedokázal jsme se dívat do světla, pouze jsem se zavřenýma očima vykřikoval: „Co tu dělám? Kolik je hodin? Kdy mě pustí? Kdy budu moct mluvit s rodinou?" a další zdánlivě nesouvislé otázky. Dveře se zavřely, okýnko zaklaplo s hlubokou ozvěnou a já stále křičel. Už zase byla tma, tep mi divoce bušil do spánků, po hodinách samoty přišlo vzrušení.

Když jsem se uklidnil, začal jsem se plazit pro snídani, přibližně jsem viděl kam jí muž položil, měl jsem neuvěřitelný hlad a ještě mnohem větší žízeň. Plazil jsem se a šátral po studené zemi. Konečně jsem nalezl kovový tácek a na něm nejspíše krajíc chleba, ale já hledal něco k pití, prudce jsem zvedl ruku, uslyšel jsem břitký cinkot a ucítil, jak se blahodárná tekutina rozlévá po podlaze. Netrpělivost se mi nevyplatila. Rychle jsem kovovou nádobu s vodou zvedl, něco uvnitř přece jen zbylo, lačně jsem nahnul nádobu k ústům a hltavě pil, až mi kapky stékaly po rozpálené hrudi. V nádobě vody nezbylo přespříliš, uprostřed pocitu palčivé žízně jsem si lehl na podlahu a snažil se z podlahy slízat každičkou kapku vody.

*

Dny ve vězení ubíhaly neuvěřitelně pomalu. Čas jsem měřil podle jídla, které mi přinášeli. Rodině jsem nemohl jako zapovězený vězeň posílat žádnou korespondenci, nevěděl jsem, jakým způsobem je gestapo vyrozumělo. Prvních pět dnů jsem byl pouze v tmavé cele, mělo to zlomit můj odpor, celou mou osobnost. Bojoval jsem, přesto se jim to zčásti povedlo, možná více, než si dnes připouštím. Po pěti dnech jsem byl v kratších intervalech přiváděn k výslechu. Tentokrát s tlumočníkem. Po většinu času vyhrazenému k rozhovorům se snažili získat jména mých spolupracovníků, naplánované akce. Bitím mě mluvit nepřinutili, postupem času jsem se dokázal oprostit od bolesti. Později, když začali vyhrožovat smrtí mé rodiny (nejsem na to hrdý a nikdy se s tím nesrovnám, určitě mnohem hůře, než se vší bolestí, kterou jsem později prošel), jsem část věcí prozradil. Gestapo mělo zevrubný přehled o všech akcích, neprozradil jsem žádná jména a snažil jsem se neříkat konkrétní věci, ale dnes už se nikdy nedovím, jestli mé informace někomu zničily život.

Měl jsem štěstí na jednoho bachaře. Znali jsme se z dřívější doby. Ne přímo osobně, na ulici bychom se předtím nepozdravili, ale oba jsme zhruba věděli, o koho jde. Jmenoval se Oldřich Jansa a do služeb gestapa se doslat čirou náhodou, pracoval v této budově, mnohem dříve, než zde bylo zřízeno toto obludné zařízení a gestapáci si ho zde ponechali. Vězňům přilepšoval na stravě, sem tam obstaral kousek papíru s kouskem tužky, někdy se odvážil nechat otevřené okýnko u dveří, aby aspoň na chvíli do cel proudilo světlo. Riskoval svůj vlastní osud. Často vynášel dopisy vězňů a pak je doručoval na adresy. Díky němu se po čtrnácti dnech má rodina dozvěděla, co se se mnou děje.

Poslední výslech probíhal přibližně jako první. Bez tlumočníka. Do spisů si psali co chtěli. Proč mě ale v tom případě věznili? Proč mne rovnou neubili a nepohodili na ulici? Odpovědi se mi dostalo brzy. Ještě jsem měl být využit.

Cesta na západ

Jednoho dne mně vyvedli z cely, nasedli jsme do černého auta, kterým jsem sem před několika měsíci přijel a jeli jsme přes město. Netušil jsem vůbec nic. Byl jsem rád, že jsem konečně venku. Světlo... Krajina... Kdybych býval tušil, moje myšlenky by nebyly plny naděje.

*

Nervózní dav
strach je hmatatelný
dusno
rozvášněný dav
zvířecí pudy
život a smrt
letmý vánek nemůže nasytit
přeplněný
vagon smrti
vedle kolejí na hrubém kameni
prostopášný anděl
padlý z nebe
žebrák
hrající na kytaru beze strun
lidské utrpení
nechápe jej
a metronom
odtikává vzácný čas

*

Sedě v černém autě, venku krásné počasí, sady kvetly, všude plno růžových a bílých kvítků, kam jsem se podíval, tam radost. Poprvé po několika měsících jsem byl pryč ze zatuchlé cely plné kontrastů, kde strach střídal blažený klid a příjemné chladivé stěny cely se proměňovaly v horečnaté pocity. Jeli jsme přes město. Později jsem zažil mnoho věcí, ale snad žádná mi nepřišla tak podivná jako tato cesta. Jel jsem rozkvetlým městem, na ulicích jsem viděl lidi. Já viděl lidi! Po měsících strávených ve tmě a o samotě jsem projížděl městem, zase jsem byl pouhý cestující. Pasažér plující městem, snad jsem byl v tu chvíli bezstarostný. Nic se mě netýkalo, projížděl jsem jako nezaujatý pozorovatel, jako malé dítě které poprvé prozkoumává okolní svět.

Přijeli jsme před vlakové nádraží. Jeli se mnou stejní muži, kteří mě přivezli. Zajímalo by mne, jestli šlo o náhodu, či jsem jim snad byl přidělený. Vzali mě mezi sebe a kráčeli jsme směrem k nástupišti, dovedli mě až ke vlaku. Vagony vlaku byly nákladní vozy, souprava stlučená z těžkých fošen nabarvených na černo. Před každým vagonem stál dlouhý zástup lidí, který byl do vagonu naháněn jak dobytek. Strkali do nás obušky, tloukli nás a naháněli nás dovnitř. Obrovský chaos, výkřiky žen a pláč dětí. Každý sám za sebe, všichni jen se svými základními pudy.

Do vagonu jsem byl namáčknut mezi posledními. A znovu stejný obrázek, zavírají se vrata, sluneční světlo ustupuje. (To strávím zbytek života pouze ve tmě?) Naštěstí v místě,

kam jsem byl doslova vtlačen, byl vylomený kus prkenné fošny. Viděl jsem tudy ven a proudil tudy i čerstvý vzduch, ve vagonu tak nedostatkový produkt. Bylo zde několik desítek lidí, všichni na sebe tlačili, bylo cítit vibrující napětí a nervozitu, místy paniku. Lidi ztráceli většinu své lidskosti. I já a to je další věc, na kterou nejsem vůbec pyšný. Svoje místo u centra, a nejspíš jediného zdroje čerstvého vzduchu, jsem bránil. Já chtěl přežít, jen žít, může mi to mít někdo za zlé? To oni z nás udělali zvířata.

Nesnesitelné vedro, vagon zapáchal, čas od času se někdo sesunul k zemi. Mezitím se situace uvnitř uklidnila a těm, kteří omdleli, bylo rychle pomoženo zpět na nohy.

Sledoval jsem krajinu skrz díru ve vagonu. Pole se zelenala, žloutla a zlátla, nejkrásnější pohled hojnosti kontrastoval se situací uvnitř vagonu. Sledoval jsem veliké kameny u cesty, topící se v zlatavých klasech obilí. Sledoval jsem a stal se zázrak. Na jeden z kamenů dopadal silný proud slunečního světla, na chvíli jsem byl oslepen silnou září. A na kameni, z ničeho nic, seděl otrhaný muž, roztrhaný plátěný klobouk, kalhoty s mnoha záplatami. Hrál na kytaru, tóny se přes lomozící vlak rozléhaly celou krajinou, byl slyšet každý božský (snad?) akord. Když jsem projížděl přímo kolem, viděl jsem, jak se na mne dívá, upřeně dívá, tak strašlivě neutrálním výrazem, nic neříkajícím, ze kterého jsem stejně vše pochopil. Zadíval jsem se na kytaru a vlak jakoby zpomalil, jel pomaličku, skoro stál, kytara neměla žádné struny, neviditelné tóny, teď jen tikání metronomu a já věděl, že toto je padlý anděl, prostopášný anděl, který se za trest dívá na lidské utrpení, v jeho výrazu bylo tolik bolesti a překvapení. Proč se to vše děje? Vždyť v nebi je vše bezstarostné. Zlatavé klasy kolem něj se vlnily pod náporem větru a on se nepřestával dívat zuboženým pohledem, snaží se snad vzít vše utrpení na své bedra? Nebo prosí o odpuštění pro naše trýznitele? A dá se vůbec odpustit, vždyť potom by na světě vznikla obrovská disharmonie, plná promlčeného hněvu.

Velký mrak zastínil světelný sloupec, vítr zadul obrovskou silou, hudba utichla a byl opět slyšet jen nesnesitelně hlasitý zvuk vlaku. Vyčerpáním jsem se sesunul na podlahu.

Buchenwald

Transport mě dovezl do pracovního tábora v Buchenwaldu. Pokusím se vám na několika příkladech ukázat prostředí tábora, pocity vězňů. Už je to několik let, zkusím být objektivní a nenechám se unášet zbytečným patosem. Nevím,do jaké míry budu schopen popsat prostředí koncentračního tábora Buchenwald. Pokusím se napsat jen pár střípků.

*

Tanečnice v černých večerních šatech
tančí po špičkách
nad rozbahněnou krajinou
křehká tanečnice Manon
tanečnice smrti
rozkládá svůj šat
vířící krajinou hrůzy a hnusu
a kdo políbí
lem
šatů posledního plesu
vyletí komínem
za rytmu posledního valčíku

*

Vzbudil jsem se velice tvrdě. Když jsem omdlel, někdo mě nejspíše zvedl a já zůstal opřený o vrata vagonu. Pád k zemi, tvrdý náraz na prašnou cestu, převalily se přeze mne spousty lidí, davové šílenství, všichni se chtěli dostat ven, málem mne ušlapali, snažil jsem se zvednout, ale vždy jsem byl sražen zpět k zemi. Zůstat ležet na zemi znamenalo smrt, stále jsem byl vysláblý, opět se o mně pokoušely mrákoty. Kolem byl slyšet hlasitý křik v němčině, slyšel jsem štěkat rozzuřené psy. Musel jsem se pokusit o poslední vzdor, vzpříčil jsem své paže a snažil se vyškrábat na nohy. Něčí ruka mne uchopila v podpaží a obrovskou silou mne vytáhla na nohy, zavrávoral jsem a málem jsem znovu upadl, ale dav hnaný tísnivým pocitem hrozící smrti mě hnal dál, hlasité výkřiky a štěkot neustávaly.

Stanuli jsme před přijímací branou, dav se uklidnil, nikdo nic neříkal, byl slyšet každý krok na prašné cestě. Každý z nás dostal podélně pruhované oblečení s číslem a placatou čepici, která stejně jako oblečení téměř nikomu nepadla. Byli jsme předvedeni před podlouhlé baráky, do toho svého jsem byl přidělen spolu s dalšími třemi „pasažéry“ transportu. Nejspíš už se nikdy nedovím, kdo mi zachránil život hned po příjezdu. Před barákem stál muž, oblečen stejně jako my, ovšem s mnohem ztrhanějšími rysy, mnohem vyzáblejší než my. Jeho oblečení bylo roztrhané a špinavé. Mluvil na nás německy, z pozdějšího překladu jsem se dověděl zhruba tohle: „Já jsem Bauer, tady budete bydlet. Barák je plný, není zde místo, budete muset dodržovat řád. Postaráme se o to, abyste svá místa dostali, ale první noc budete spát na zemi, můžete spát i venku, ale je to nebezpečné, SSáci vás mohou zastřelit. Lidi uvnitř jsou povětšinou slabší a nemocnější než vy. Vy jste čerství, pokud byste chtěli, místa na spaní byste jim mohli vzít, ale nedělejte to. Snažíme se zachovat řád a aspoň nejzákladnější úroveň

lidství. První jídlo vám bude vydáno až zítra. Dnes máme jídlo pouze pro nás, pro vás nám jídlo nevydali a my potřebujeme jídlo víc než vy, vy jste čerství.“ Ukončil svou řeč, já jsem v té chvíli vůbec nevěděl, o čem mluví a tak jsem dělal vše po ostatních, až za pár okamžiků jsem se dověděl tato základní pravidla. V barácích byly palandy, stlučené z prken. Do nosu mě udeřil silný pach, mrtvolný pach. Hubené siluety se mačkaly na palandách, jen málokdo si nás prohlížel velkýma vystouplýma očima, většině jsme byli lhostejni. Po vzoru ostatních jsem se uvelebil na zemi. Zadíval jsem se do prázdna. Čekal jsem, co se bude dít.

*

Tuhá zima
teplá kamínka
když vyhasne plamínek
vyhasnou naše srdce
plamínek
velké plameny krematorií
šlehají nad obzorem
popel
mísící se ve vzduchu
který polykáme
kyselá pachuť
my se jím dusíme
-
Když vyhasne plamínek malých kamínek, stane se z nás popel poletující éterem.

*

Těžká práce, nedostatek stravy, všude kolem nemoci, zubožené tváře. Toho dne ráno jsem dostal za úkol nakládat mrtvoly na vůz. Za dobu, co tu jsem, jsem se naučil technice nakládání. Ale zvyknout si na nakládání mrtvol? Je to vůbec možné? Tenké končetiny, obrovské hlavy oproti vyzáblým tělům a já jsem si uvědomil, že už vypadám úplně stejně. Snad žádné z mrtvých těl nevážilo více než čtyřicet pět kilo, přesto jsme museli nakládat ve třech, už jsme byli tak vysílení, že jsme nedokázali ztuhlé tělo dopravit na prostorný vůz, natřený křiklavě zelenou barvou, vůbec se nehodící do ponurého prostředí koncentračního táboru Buchenwald.

Život za ostnatými dráty, drsná pravidla, těžká práce, téměř žádná strava. Bauer měl toho dne službu v krematoriu, vytrhával tam bezvládným tělům zlaté zuby. U krematorií vždy dokázal přes své známé sehnat nějaké jídlo. Před týdnem to byla mrtvá kočka, brali jsme to jako velikou pochoutku. Jednou se mu podařilo přinést zajíce, který zaběhl až k nám, do prostoru za ostnatým drátem. Na ten den nikdy nezapomenu, vydatné jídlo v nás probouzelo naději k přežití.

Včera jsem seděl těsně u ostnatých drátů, díval jsem se přes ně dál. Sedět přímo u ostnatých drátů bylo nebezpečné, hladce jsem si mohl vysloužit trest. Dívat se na krajinu přes dráty... Zpočátku to byl divný pocit, dnes si nedovedu představit, že se budu na svět někdy dívat jinak. Můj zrak sahal až za ně, ovšem má mysl se o ně tříštila a zůstávala uvnitř lágru. Byl podzim, zem byla chladná, stoupl jsem si. K prostoru za ostnatými dráty se z druhé strany blížila skupina vězňů. Běželi a za nimi se hnali SSáci s rozzuřenými psy na vodítkách. Kolektivní trest v lágru tak často praktikovaný. Začal jsem se vzdalovat, neměl jsem zájem o problémy. Postavil jsem si bezpečné vzdálenosti a pozoroval. Když doběhli, na rozkaz klesli k zemi a znovu nahoru a pořád dokola. Po deseti minutách se několik vězňů přestalo zvedat

ze země. Když se někdo nezvedl, přiskočil k němu SSák, který ho nemilosrdně zkopal či ztloukl obuškem. Po půl hodině ležela více než polovina vězňů na zemi. Pak dostali rozkaz vrátit se zpátky do baráku. Ti, co zůstali stát na nohou, museli na rozkaz naložit na záda nemohoucí a odnést je zpět. Většinou vězni se svými druhy na zádech klesli dolů a všichni se plazili po ztuhlé, podzimní zemi.

*

Byla zima. Celý tábor byl pokryt sněhem. Neměli jsme teplé oblečení. Tábor byl obklíčen mrazem, který byl pro mnohé synonymem smrti. Měl jsem po práci v továrně, ale dnes jsem měl ještě jinou službu, měl jsem za úkol hlídat malá kamna u nás v baráku, aby neuhasla. Do kamen se přikládalo otvorem shora. Nebylo lehké udržovat oheň s tou trochou dřeva, kterou jsme měli. Jedna malá kamna pro rozlehlý barák. Všechny nás zahřát nemohla, ale dokud hořela, byly něčím víc. Symbolem naděje.

Když se setmělo, bylo vidět, jak z komínů krematorií šlehají obrovské plameny. Střídavě jsem se díval na oheň v našich kamnech a na vysoké komíny krematorií. Ten samý živel a přesto tak odlišný. Dva symboly, naděje a smrti. Ty nejvíce nemocné jsme přesunuli do bezprostřední vzdálenosti kamen. Když vyhasnou, je mnohem větší nebezpečí, že zemřou. Když vyhasnou, velké pece budou mít o jeden důvod víc proč hořet. Jeden živel nakrmí sám sebe.

Ztemnělý barák, ticho, pouze občasné steny. Jediný zdroj světla, malé okýnko v teplých kamnech. Rudý, zářivý diadém života a vášně. V těchto chvílích jsem tak často vzpomínal na svoji rodinu. Čas od času mi od nich přišel dopis. Věděl jsem, že žijí. Vzpomínal jsem na svou ženu a syna. Na domov Dřevěné ulici, tak blízko náměstí a řeky. Kamna pomalu vyhasínala, bylo potřeba opatrně přiložit. Rudé uhlíky žhnuly, zatímco naše srdce pomalu vyhasínala.

Vzpomínal jsem na včerejší den. Procházel jsem se po prostranství mezi ostnatým drátem, oddělujícím nás od ostatních vězňů, a naším barákem. Závěje sněhu byly skoro po kolena, vydal jsem se směrem k baráku, ale najednou spatřím skupinu vězňů, jak se plazí sněhem. Nad nimi stojí strážci. Vězni se plazí sněhem úplně nazí. Někdy se nedalo mluvit o tělech, pouze o kostech, které drží pohromadě díky kůži. Vyzáblá těla, plazící se ve sněhu. Bylo jasné, že to hodně z nich nepřežije. A stejná písnička, jaká se v lágru odehrávala velice často. K zemi! Vztyk! Pozoroval jsem vyzáblá těla, vyřízená stejně jako já, jak bojují o přežití, jak se vrhají do sněhu marnosti, aby se z něj znovu pokusila vyškrábat. V duchu jsem si říkal strašnou myšlenku: „Ať nás zabijí, zabijte je, zabijte nás všechny Ponižují lidství, sebrali nám veškerou důstojnost a teď mi vzali i víru v život, probudili ve mně touhu v příjemně hřejivou smrt, která přijde po špičkách jako vysvobození a oděje mé tělo do hebkého sametového hávu. Země se stala peklem, jakákoliv smrt je vysvobozením.

*

Rozbahněná krajina, jako by nad ní tančila smrt, ta tanečnice, která nás vyzve k poslednímu tanci. Roztáhla své šaty nad celým táborem. Nad celým světem a teď tančí v ďábelském rytmu, kterému jen málokdo stačí.

Všichni vězni byli od bláta, doznívaly nemoci, které propukly za zimy. Jak sníh roztával, znovu nás obléval spásný pocit naděje. Chtěli jsme žít. Měli jsme zprávy o válečné situaci. Nevěděli jsme, do jaké míry jsou pravdivé a aktuální. Dnes ráno byl cítit silný zápach kouře, vycházející z krematorií. Byla cítit kyselá chuť popela, poletujícího ve vzduchu. My jsme ho polykali spolu s životodárným kyslíkem. Kyselá pachuť vzduchu, která mi v mysli

zůstane nadosmrti. Desítky vězňů umíraly, stesk, bolest. Nevím, co mě hnalo dál. To nebyla naděje, byla to pouhá touha ještě jednou dýchat vzduch nenasycený popelem krematorií. Ještě jednou být ovíván letmým vánkem, když stojím u otevřeného okna bytu a za zády mám teplý sálající krb.

Odpustit

Po osvobození tábora,jsem se dostal domů. Šest let jsem čekal na návrat. Když jsem se vrátil, všichni byli jiní. Ne, nebyli jiní, byly to stále stejné osoby. To já jsem se změnil. Nikdo nepochopil nic z toho, co jsem zažil. Neměl jsem vedle sebe nikoho se stejnými zkušenostmi. Proto jsem se pokusil vydat nelehké svědectví.

*

Mechanické zlo
průmyslová mašinérie smrti
anonymní zlo
anonymní oběti
Herodova dýka
miliony duší
harmonie spravedlnosti
odpustit můžeme pouze za sebe
vina jednotlivce
malichernost omluvy

*

Šest let je dlouhá doba. Může to být téměř desetina života. Viděl jsem mnoho lidí, kteří umřeli velice mladí. Ale za ně nemohu mluvit. Já mohu mluvit pouze za sebe. Ukrást desetinu života. Je horší zločin, než ukrást život, byť jeho část? Lze odpustit?

Viděl jsem strojové zlo. Mechanická smrt, továrna na utrpení. Anonymní vrazi, anonymní oběti pod vlivem principu. Vyššího principu národa, který všichni odsuzují. Všichni kromě mně, který to vše zažil. Většina mých spoluvězňů byla německého národa. V lágru jste se nemohli na nikoho spolehnout víc než na Němce, své spoluvězně. Nemůžu soudit celý národ. Soudím pouze vrahy.Musíme odsoudit jednotlivce.

Lze odpustit vrahům? My nemůžeme odpustit vraždy podle plánu. Vraždění neviňátek.. Vraždění nevinných nelze odpustit. Vraždy dětí, důvěřivých dětí, které ještě neměly čas spáchat jakýkoliv přečin. Nesoudím tedy Němce, já soudím zločince. Na světě nevznikne harmonie, když odpustíme vrahovi nevinných. Harmonie spravedlnosti nevznikne ani když odsoudíme nevinného. Až jednou všichni mrtví vystoupí a společně vyřknou ortel, pak nastane spravedlnost. Pravda je křehká. Každý si myslí, že ji má. Ale má ji vůbec někdo? Proč odpouštět těm, kteří nic neprovedli, proč je obviňovat? A proč odpouštět těm, kteří jsou vinni? Musíme rozlišit mezi viníkem a nevinným. Najít tu hranici plnou předsudků, rozhrnout ji. Zařadit lidi do úhledných hromádek, ale musíme třídit podle rozumu. Musíme rozmetat hromádku plnou zažitých dogmat a kádrovat lidi podle činů

Odpustit vinným nemůžeme, obvinit nevinné také ne. Další věc, kterou nesmíme, je zapomenout. Nikdo nesmí zapomenout. Nesmíme zapomenout dobu Třetí říše. Nesmíme zapomenout a nesmíme odpustit vinným. Chceme li, odpusťme za sebe, obejměme vraha. Ale kdo to dokáže? Odpouštím německému národu, ale neodpouštím vrahům, kteří zabili část mého života.

Jak mohu žít dále? Mohu se vrátit do života, ze kterého mi podstatná část proklouzla mezi prsty a teď mi ubíhá další? Mohu se spokojit s nespravedlností, kde jsou všechny omluvy malicherné? Vrátit se do života, který jsem často sám nechtěl? Jak se mám vrátit do života, když jsem zažil pocity, kdy jsem toužil po smrti? Mám pocity, kterým nikdo nerozumí. Všichni kolem mě mají jiné životní hodnoty, než jsem za posledních šest let nabyl já. Připadat si jako motýl plachtící vzduchem nepochopení. První měsíce po návratu jsem se nemohl soustředit na nic. Nemohl jsem vzít do ruky knihu, neposlouchal jsem rádio, vadil mi běžný, všední rozhovor mezi lidmi. Vraceli se mi pocity, kdy jsem byl zavřen v temnici. Byl jsem zavřen v malé betonové rakvi a teď přišla svoboda. Ta na kterou jsem se těšil, ale není lehké jí uchopit. Začlenění do normálního života je po dlouhodobém prožití nejkrajnějších situací nemožný. Všechny denní záležitosti kromě boje o život se zdají být hluboce irelevantní. Jde žít dál. Tělo žije, ale duše stagnuje v rovině nepřizpůsobivé zloby. Pokud jsou známky života: tlukot srdce, požívání jídla a další nezbytnosti opravdovými nositeli bytí, tak tedy žiji. Zdali je nositelem bytí četba poezie, návštěva divadla, radost ze syna a vnoučat, euforie všedních dnů, jsem v tom případě mrtev.

Po návratu jsem viděl Čechy, kteří chtěli na náměstí věšet Němce. I ty nevinné. Tehdy jsem prohlásil: „Nechovejte se jako nacisté!“ Odpověď zněla: „Mlč nebo skončíš tam co oni!“ Ale ani odplatou na nevinných spravedlnosti nedosáhneme. Jakým způsobem se mohu vrátit do svého vlastního života, když cítím nevyslyšenou křivdu? Jsem prokletý, jsem ztracený, jsem vlastně mrtvý, i když jsem přežil peklo.

Doslov

Otec se vrátil po šesti letech. Bylo mi jednadvacet let. Vyrostl jsem, měl jsem těsně před svatbou. Prostě jsme zestárl o šest let. Už nikdy nebyl jako dříve. Snažil se, ale v cestě nám stálo mnoho věcí. Já jsem vyrostl o šest let, už jsem nebyl oním chlapcem jak mě znal. zajímaly mne úplně jiné věci. Otec se snažil chovat, jako by se nic nestalo, ale nikdy se mu to už nepovedlo. Nepřítomné pohledy, často se před námi zavíral. Dřívější procházky na oblíbená místa, naše společné snídaně a večeře, slavnostní nedělní obědy a všechna rodinná atmosféra, nic z toho se už nikdy nevrátilo.

Nedokázal vypovědět věci, které prožíval. I tento deník je neúplný, jsou na něm známky vytrhaných stránek, celé nečitelné přeškrtané pasáže. Deník byl zpočátku číslovaný, často jsou vytrženy tři nebo čtyři stránky za sebou.

Otec už se nikdy nevrátil do pravého života, už nikdy nedokázal pít z poháru štěstí. Vždy jsem se trápil tím, že jsme se mu měli více snažit porozumět. Ale lze něco podobného pochopit?Když jsem později uviděl obrázky z pracovních a vyhlazovacích táborů, byl jsem zděšen. Nikdo to nemůže opravdu pochopit. Ani otec nemohl vše tak věrně popsat, některé věci jsou nepopsatelné.

A já nikdy nezjistím, zda otec vypadl z okna schválně, či se jednalo o nešťastnou náhodu.

*

Zakopat svoji podobiznu
pod vykřičené tóny
měsíčního svitu
zneužitého malichernostmi
Vít na betonový měsíc
provrtaný rezavými dráty
Malověrnost
náporu těžkých okovů
Nesmiřitelný úděl
zlomené hmoty
zabarvené odstínem viny
Zlovolný popud
uzavřený v kleci
rozervaný
ostnatými dráty ironie
Schoulené iluze
válející se v bahně
Osud plazící se nicotnou špínou
odporně prosící o smilování
Zvrácené prosby

ztracená tvář
zakopaná hluboko pod povrchem